

יפה, חכם, מתחשב, בהיר

על מעלות המחקר של פרופ' זר שביט: "מעשה ילדות" • שאלות יסוד בתחום ספרות ילדים

איור מתוך "מעשה ילדות". אהוד השמן, מנשה התימני ותמר מוביליס את השוטר הבריטי העצלן (חסמבה מס' 1)

דרך הרצאה שכזאת היא דרך מאפשרת. היא אינה מאיימת בגורש שבה, והיא מאפשרת שיתוף פעולה בין זכרוננו וידיעתנו המוקדמת של הקורא, לבין העמדות החדשות המוצגות בפניו.

ספר מתחשב. כחלק מהרצאת וזרבים, מתייחסת זר שביט לתפיסות תיאורטיות נוספות, שתומכות או מחזקות את עיקרי הדברים. היא, אמנם, מביאה דעות ועמדות תיאורטיות במהלך הצגת הנושא, אך אינה מפרטת מעבר לצורך לתמוך או להרגיש עיקרון. כך שרצף הקריאה אינו מופרע. עיקרי התיאוריות מוצגים בנספח, במאמרים מתורגמים של אותם תיאורטיקנים. זו מעין הצעת הגשה הקורא אינו חייב לקרוא תומר נוסף, אך ניתנת לו האפשרות.

זו התחשבות אמיתית בקורא, תוך מתן לגיטימציה לתבונתו. מעין שותפות לתורה בין מרצה הרברים לבין מקבל האינפורמציה.

ספר מוכן. שפת הספר בהירה. פרופ' שביט אינה עושה עניין מהעובדה כי הספר הוא תוצר של מחקר.

ספר מחדש. למרות שכבר הופיעו בשפה העברית לא מעט ספרים שעוסקים בספרות ילדים, הרי דרך הצגת הנושא, השאלות שמעלה פרופ' שביט, הריון בהקשרים תרבותיים נרחבים - כל אלה הופכים את הספר הזה לשונה ואחר מספרי הריון בנושא.

כמו כל ספר קריאה טוב, משאיר הספר הזה טעם של עוד. ניתן לחזור ולקרוא בו שנית, מנקודת מוצא אחרת של קורא שכבר יודע, אך מציג שאלות חדשות. גם דרך קריאה כזאת תשאיר את הקורא מסופק ומעוניין.

לכאורה, ספר מחקר למעוניינים בלבד. אבל, כמה גורמים חברו יחד והפכו ספר מחקר זה לספר קריאה מהנה לכל חובבי הספר בכלל, ולספר חובה, לדעתי, לכל מי שעוסק באופן ישיר בכל הקשור בילדים ובתרבותם.

הספר יפה. מבחינת העיצוב והעריכה, זהו ספר יפה ביותר. את הספר ערכה לילי פרי. יועץ לחלק האמנותי: אליק מישורי. גרפיקה ועטיפה: רותי שלם.

החלק הוויוואלי משמעותי. הוא גם זה שהופך את העיון בו מעיון בסתם ספר לטיול בתרבות. הציוורים המלווים את הספר הם לא סתם איורים. לכל אחד מהם הוקרשה מחשבה, כך שהם מהווים תוספת אינפורמציה לכתוב. ישנה הונה הרדית בין התמונה לבין הטקסט. במיוחד בולט הדבר בפרק הראשון - סקירה מאלפת של צמיחת מושג הילד בתרבות המערב.

הטקסט מספר את הסיפור הזה בדרך, והתמונה ממחישה את משמעות היות ילד בדרך: שילוב של המלה והתמונה יוצרים וווית ראייה עשירה ורחבה יותר.

כך גם בשאר חלקי הספר, בהרגשות המיוחדות, ברישומים הקטנים, בשערי הספר - הכל מוקפד ונבחר בדיוקנות.

ספר חכם. מטבעו של נושא מחקר העוסק בספרות, ניתן היה לצפות לגורש רוגמאות ומקורות, כמקובל בספרי מחקר. אך, המחברת בחרה להתמקד בחמישה ספרי ילדים כמייצגים, שבאמצעותם ניתן ללמוד על הכלל. חמשת הספרים שנבחרו מוכרים לכל: "כיפה אדומה", "גוליבר", "עליסה בארץ הפלאות", "חסמבה" ו"רגי אלוף העולם".

גיגת הספר הראשונה שלי היתה לפני המון שנים. יחד עם כל ילדי כיתה א' שלישית, הסתכלתי על המורה שלי בלה, שהיתה יפה יותר מתמיד, וחיכתי לרגע שתקרא לי לקבל את הספר: "חברי א'". לחגיגות ספר נוספות היה אחראי אבא שלי, שנהג להוציא מתוך ארון הספרים הגדול כל פעם ספר אחר, ולומר לי בקול חשוני: "זהו אחד הספרים הטובים שקראתי. כראי לך..."

אחראי חגיגות אחר היה הספרן הענק של ספריית "מירה", ליד כיכר ריונגוף, ששנים חשבתי שהוא גוליבר או לפחות אחד מבני משפחתו. האנשים הטובים האלה כבר מזמן לא איתי, אך לתחושת ההג והשמחה שספר יכול לתת - הם אחראים. מאז, קראתי הרבה ספרים. חלקם טובים יותר, חלקם פחות. ככל שעברו השנים, גם לגבי ספרים שאהבתי ועוד אוהבת, איברתי משהו מאותה תחושה של "חגיגות הספר". והנה עכשיו, כשנפגשתי עם הספר היפה הזה, "מעשה ילדות", חזרה אלי הרגשת החג.

"מעשה ילדות" מאת זר שביט (השתתפה בכתיבה בשמת אבן-זר, האוניברסיטה הפתוחה, מהדורת עם עובד), איננו בדיוק ספר קריאה. זהו ספר שעניינו ספרות ילדים. בהקדמה כותבת המחברת: "ספר זה עוסק בשאלות יסוד הנוגעות לספרות הילדים, התפתחותה ודרכי התנהגותה. ספרות הילדים נדונה כאן במסגרת תורת הספרות (פואטיקה); ולא מזווית הראייה של הפרוגיה או של מערכת החינוך. ספר זה אינו מתייחס לספרות הילדים כאמצעי עזר לירוד ילדים, אלא כוח את ספרות הילדים כמושא למחקר במסגרת הסמוטיקה של התרבות (עמ' 7).